

स्वाभावः (स्वाधिभावः)

अविरुद्धा विरुद्धा वा यं निरोधात्तु मधुमाः
आस्वादाङ्कुरकण्डाऽसा भावः स्वाधीति संमतः ॥

रतिर्दासश्च शौकश्च काथात्साहाभयं तव्या।
पुगुप्सा विस्मयश्चैव्यमुष्ठा प्रौक्ताः शर्मोऽपि च ॥

- रतिः = रतिर्मनोनुकूलस्य मनसः प्रवणाचितम्
- दासः = वागादिभिः कृतं श्रयताविकासो दास इत्यर्थः।
- शौकः = इष्टनाशादिभिः श्रयतावकलव्यं शौकशब्दभावः।
- काथः = प्रतिकूलेषु तद्विषयस्यावबोधः काथ इत्यर्थः।
- उत्साहः = कार्यासम्भेषु संसर्गः स्वयानुत्साह उच्यते।
- भयम् = शैफशक्त्या तु जनितं चित्तविकलव्यं भयम्।
- पुगुप्सा = कापेक्षणादिभिर्गर्हाः पुगुप्सा विषयाः भवन्ति।
- विस्मयः = विविधेषु पदार्थेषु लोकसीमातिवर्तिषु
विस्फारश्चेतसो यस्तु स विस्मय उदाहृतः।
- शर्म = शर्मो निरोधावस्वाधां स्वात्मविज्ञानमूर्ज सुखम्।

स्वाधिभावः	रसाः	वर्णाः	क्षेत्राः	भेदाः
रतिः	शृंगारः	श्यामः	विष्णु	२
दासः	दास्य	प्रमव्यङ्ग्य	प्रमव्यगण	६
शौकः	करवणः	कर्पातः	धम	
काथः	शैफः	रक्तः	राफ	
उत्साहः	वीरः	सुवर्गवत	मिधु	५
भयम्	भयानकः	कृवणाः	मलकाल	
पुगुप्सा	घृणा (विभ्रसः)	नील	महाकाल	
विस्मयः	अदभुत	पीत	गन्धर्वः	
शर्मः	शान्तः	कुण्ड	लक्ष्मीनारायणः	

<u>वैवाचीभावः</u>	<u>रसाः</u>	<u>वर्णाः</u>	<u>कैवला</u>	<u>भेदाः</u>
रतिः	भृंगारः	श्यामः	विष्णुः	२
टासः	टास्यः	शुक्लः	प्रमथ गणाः	६
शोकः	करवणः	कपीतः	यम कैवलाः	०
क्रोधः	राद्रः	रक्तः	रवद्रः	०
उत्साहः	वीरः	सुवर्णवत्	महेंद्रः	५
भयं	भयानकः	कृष्णः	कालः	
जुगुप्सा	वीभत्सः	नीलः	महाकालः	
विस्मयः	अकम्भुतः	अच्छ पीतः	गन्धर्वः	
शमः	शान्तः	कुण्डपुष्पः	लक्ष्मीनारायणः	

भृंगारः

विप्रलम्भः (वियोगः)

सम्भोगः

पूर्वरागः मान प्रवासः करवणः

उत्तम

टासः

मध्यम

नीच

स्मितः

दृष्टः

विदृष्टः

अवदृष्टः

अपदृष्टः

अतिदृष्टः

वीरः

धर्मवीरः

युद्धवीरः

दयावीरः

दानवीरः